

Türkiye’de Yükseköğretimde Hemşirelik Eğitimi

Nursing Education in Higher Education in Turkey

Şule ERGÖL

ÖZ

Hemşirelik, insanların sağlığını geliştirmek ve hastalandığında bakımını sağlamak isteği ile ortaya çıkmıştır. Ülkemizde ilk olarak Besim Ömer Paşa, İstanbul’da tanınmış ailelerinin kızlarını, “Gönüllü Hastabakıcılık Kursu”na çağırmıştır. İlk hemşirelik okulu 1925 yılında Kızılay Derneğine bağlı olarak kuruldu. 1960 yılında Sağlık Bakanlığı Sağlık Meslek Liselerini açmaya başlamıştır. Yükseköğretimde hemşirelik eğitiminin başlaması bir ihtiyaçtan kaynaklanmamış, uluslararası kuruluşların etkisi ile olmuştur. Yükseköğretimde hemşirelik eğitimi ilk olarak 1955 yılında Ege Üniversitesi’nde başlamıştır. 2011 yılında 8’i Hemşirelik Yüksekokulu, 63’ü Sağlık Yüksekokulu, 3’ü Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, 21’si Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü ve 1’i Hemşirelik Fakültesi olmak üzere toplam 96 birimde “Hemşirelik Lisans Programı” yer almıştır. Hemşirelik lisans programlarında eğitim süresi en az dört yıl ve 4600 saat teorik ve pratik eğitimi kapsar. Hemşirelik yüksek lisans eğitimi, 1968 yılında, doktora eğitimi ise 1972 yılında Hacettepe Üniversitesi’nde başlamıştır. Yüksek lisans programları, tezli ve tezsiz olmak üzere iki şekilde yürütülebilmektedir. Tezli yüksek lisans programını tamamlama süresi dört yarıyıldır. Tezsiz yüksek lisans programını tamamlama süresi en fazla altı yarıyıldır. Hemşirelikte yüksek lisans programlarının çoğunluğu tezli yüksek lisans programlarıdır. Doktora programı, yüksek lisans derecesi olan öğrenciler için toplam yirmi bir krediden az olmamak koşuluyla en az yedi adet ders, yeterlik sınavı, tez önerisi ve tez çalışmasından oluşur. Ülkemizde yükseköğretimde hemşirelik eğitimi 1955 yılından beri önemli bir mesafe kaydetmiştir. Türkiye üniversite düzeyinde temel hemşirelik eğitimi verilen beş Avrupa ülkesinden biridir. Bu makalede Türkiye’de yükseköğretimde hemşirelik eğitiminin tarihsel gelişimi ve durumu incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, Hemşirelik eğitimi, Türkiye

ABSTRACT

Nursing emerged with the request of developing and maintaining public health and provide care when they are ill. In our country, firstly, Besim Omer Pasha invited daughters of prominent families in Istanbul to “Voluntary Nursing Course”. The first Nursing School was established under the auspices of Red Crescent Society in 1925. The Ministry of Health begun to establish Vocational Schools of Health in 1960. The beginning of nursing education in higher education was not a result of necessity, rather an influence of international organizations. The first nursing education in Higher Education began at the University of the Aegean in 1955. By 2011, “Nursing Undergraduate Programs” have taken place in a total of 96 units including School of Nursing (8), School of Health (63), School of Health Sciences (3), Nursing Department in Faculty of Health Sciences (21), and Faculty of Nursing (1). Undergraduate programs in nursing cover at least a four-year period and include 4600 hours of theoretical and practical education. Master’s degree and PhD programs in nursing began, respectively, in 1968 and in 1972 at the University of Hacettepe. Master’s degree programs have thesis and non-thesis programs. Master’s degree programs with thesis should be completed within four semesters. Time to complete non-thesis programs is six semesters at most. The majority of Master’s degree programs in nursing have thesis programs. PhD programs for students with Master’s degree consist of at least seven courses (not less than 21 credits), a qualifying examination, thesis proposal and thesis. Nursing education in Higher Education in our country has made considerable progress since 1955. Turkey is one of the five European countries providing basic nursing education at university level. This article discusses the historic development and current status of nursing education in Higher Education in Turkey.

Keywords: Higher education, Nursing education, Turkey

Şule ERGÖL (✉)

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Zonguldak, Türkiye
Zonguldak Karaelmas University, Zonguldak School of Health, Department of Nursing, Zonguldak, Turkey
srlgl@yahoo.com

Geliş Tarihi/Received : 27.10.2011

Kabul Tarihi/Accepted : 30.11.2011

GİRİŞ

Hemşirelik, bir toplum hizmeti olarak uzun yıllar varlığını korumuş, insanların sağlığını geliştirmek ve hastalandığında bakımını sağlamak isteği ile ortaya çıkmıştır (Özden, 2004). Sağlık bakımı, insanın temel haklarından biridir. Temel sağlık hizmetlerinin başarısı, sağlık bakım sistemindeki değişikliklerin hastanın bakım standardını arttıracak şekilde kullanılmasına, bakım verecek hemşire ve diğer sağlık personelinin iyi yetiştirilmesine bağlıdır (Bayık, 1991).

Ülkemizde ilk olarak bir askeri hekim olan Besim Ömer Paşa, Japonya’da kadın hastabakıcı yetiştirilmesinde uygulanan yöntemi İstanbul’da uygulamaya karar vermiş ve şehrin tanınmış ailelerinin kızlarını, “Gönüllü Hastabakıcılık Kursu”na çağırmıştır. 1925 yılında Kızılay Derneğine bağlı Kızılay Hastabakıcı Okulu kurulmuştur. İzleyen yıllarda hemşirelikte okulaşma çok yavaş ilerlemiş ve 1960 yılında Sağlık Bakanlığı Sağlık Meslek Liselerini açmaya başlamıştır. 1961 yılından itibaren hemşirelik eğitiminde bir yaygınlaşma görülmektedir. Sağlık Meslek liselerinin sayıları hızla artmış ve böylece hastanelerde insan gücü ihtiyacı karşılanmıştır (Ulusoy, 1998).

Ülkemizde yükseköğretimde hemşirelik eğitiminin başlaması bir ihtiyaçtan kaynaklanmamış, Florence Nightingale Hemşirelik Okulları ve Hastaneleri Vakfı gibi bazı uluslararası kuruluşların etkisi ile olmuştur. 1950’lerde lisans ve yüksek lisans eğitimlerini tamamlamak için Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Kolombiya Üniversitesine burslu olarak 12 hemşire gitmiş ve daha sonra bu hemşireler ülkemizde ABD hemşirelik modellerine dayalı hemşirelik programlarını kurmuşlardır (Ulusoy, 1998; Şentürk, 2006; Thobaben ve ark., 2005). Yükseköğretimde hemşirelik eğitimi ilk olarak 1955 yılında Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu (HYO) ile başlamış, bunu 1961 yılında Hacettepe Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu takip etmiştir. 1992 yılına kadar sadece altı adet hemşirelik yüksekokulu ve üniversitelere bağlı önlisans hemşirelik programları ile Açık Öğretim Fakültesi ön lisans programı öğrenime başlamıştır (Tablo. 1). Yüksek öğrenimde hemşirelik eğitiminin yaygınlaşmasındaki yavaşlığın nedenlerinden birisi ülkemizin en büyük sağlık sektörü olan Sağlık Bakanlığı’nda yaşanan hızlı okullaşma (ortaokul ve lise düzeyindeki hemşirelik eğitim kurumları), yüksekokul mezunları için kadro açılmaması ve sağlık sektöründe yüksek öğrenimli hemşire talebindeki sınırlılıktır (Ökdem ve ark., 2000; Kocaman, 2004).

Sağlık Bakanlığı’nın 1992 yılında gerçekleştirdiği 1. Ulusal Sağlık Kongresinde belirlenen hedefler doğrultusunda “sağlık eğitimini yeniden yapılandırma projesi” başlatılmış; ülkemizin gereksindiği hemşire ve ebe eğitiminin üniversitelerde yapılmasına karar verilmiştir. Bu gelişmeleri takiben Yüksek Sağlık Şurası 185/1 sayılı kararı (Mayıs 1995), Bakanlar Kurulu kararı (Kasım 1996) ve YÖK ile Sağlık Bakanlığı arasında yapılan protokolle (Kasım 1996), ulusal ve uluslararası kararlar temel alınarak, Sağlık Bakanlığı’na bağlı Sağlık Meslek Liseleri, lisans eğitimine dönüştürülmek üzere üniversitelere devredilmiştir. Sağlık Bakanlığı ile YÖK arasında yapılan protokol ile Sağlık Meslek Liselerinin hemşirelik, ebeklik ve sağlık memur-

Tablo 1: Hemşirelik Lisans ve Önlisans Programlarının Kuruluş Yıllarına Göre Dağılımı

Kuruluş Yılı	Programlar
1955-..	Ege Üniversitesi HYO ^a
1961-..	Hacettepe Üniversitesi HYO ^b
1961-..	İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale HYO ^a
1977-..	Atatürk Üniversitesi HYO ^b
1982-..	Cumhuriyet Üniversitesi HYO ^b
1985-..	Gülhane Askeri Tıp Akademisi HYO
1993-..	Marmara Üniversitesi HYO ^b
	Başkent Üniversitesi HYO ^{b,c}
1994-..	Dokuz Eylül Üniversitesi
1995-..	Gazi Üniversitesi HYO
1997-2002	Maltepe Üniversitesi HYO ^c
2008-..	
1998-..	Haliç Üniversitesi HYO ^c
1999-..	Koç Üniversitesi HYO ^c
2006-..	Bilim Üniversitesi HYO ^c
1985-1996	Üniversitelere bağlı önlisans programları
1991-1999	Açık Öğretim Fakültesi önlisans programı
1996-..	Sağlık Yüksekokulları

^aHemşirelik Fakültesine dönüşmüştür.

^bSağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümüne dönüşmüştür.

^cVakıf Üniversitesi

Kaynak: (Bahçecik ve Alpar, 2009).

luğu bölümlerine; Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokullarının, hemşirelik ve ebeklik programlarına; Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi, hemşirelik programına öğrenci alınmasına son verilmiştir. Bakanlar Kurulu kararı ile de 79 Sağlık Yüksekokulu kurulmuştur (Kocaman, 2004).

2011 yılında 8’i Hemşirelik Yüksekokulu, 63’ü Sağlık Yüksekokulu, 3’ü Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, 21’si Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü ve 1’i Hemşirelik Fakültesi olmak üzere toplam 96 birimde “ Hemşirelik Lisans Programı” yer almıştır (ÖSYM, 2011) (Tablo 2).

Hemşirelik lisans programlarında eğitim süresi en az dört yıl ve 4600 saat teorik ve pratik eğitimi kapsar (YÖK, 2008). Ayrıca, kamu veya özel sektörde çalışmakta olan Hemşirelik ile Sağlık Memurluğu bölümü/programı ön lisans mezunu sağlık çalışanlarının tamamlama eğitimlerini gerçekleştirmek amacıyla Sağlık Bakanlığı ile Atatürk Üniversitesi’nin yaptığı protokol doğrultusunda yürütülen bir uzaktan eğitim yoluyla lisans tamamlama programı bulunmaktadır. Bu programa 2009–2010 öğretim yılı ile 2010–2011 öğretim yıllarında olmak üzere sadece iki öğretim yılında öğrenci alınacağı bilinmektedir (ATAUZEM, 2009).

HEMŞİRELİKTE MEZUNİYET SONRASI EĞİTİM

Mezuniyet sonrası eğitim; seçilen alandaki bilgilerin derinlemesine ve geniş kapsamlı olarak öğrenilmesini sağlamak, olumlu

Tablo 2: Yıllara Göre Hemşirelik Lisans Eğitimi Veren Okulların Dağılımı

Yıl	Hemşirelik Yüksekokulu	Sağlık Yüksekokulu	Sağlık Bilimleri Yüksekokulu	Sağlık Bilimleri Fakültesi	Hemşirelik Fakültesi	Toplam
2008	11	67	-	7	-	85
2009	10	62	-	13	-	85
2010	10	61	2	18	-	91
2011	8	63	3	21	1	96

Kaynaklar: (ÖSYM 2008, ÖSYM 2009, ÖSYM 2010, ÖSYM 2011).

tutumlar, değerler ve analitik düşünme alışkanlıkları kazandırmak, hemşirelik uygulamaları için araştırmanın önemini anlamak ve çalışmalarında kanıta dayalı verileri kullanmak, hemşirelik sorunlarının çözümlenmesinde yararlı olacak uygun bilimsel ilkeleri seçebilmek ve yeni hipotezlerin geliştirilmesini hedeflemektedir (Atalay, 1996; Kocaman, 2005).

Yüksek Lisans Eğitimi

Mezuniyet sonrası eğitimin nitelik ve niceliği geliştikçe, hemşirelerin hasta bakımına ilişkin bilgi ve becerileri, liderlik, savunuculuk gibi rollerinin ön plana çıkacağı belirtilmektedir (Keteftian ve ark., 2005). Mezuniyet sonrası eğitimde kazanılan bilgi ve becerilerle hemşireler, mesleki felsefe, bilimsel yaklaşım ve çeşitli bakım modellerini klinik alanda uygulayabilmekte; hizmet alanında değişim için lider sağlık profesyoneli rolünü üstlenebilmektedir (Akdemir ve ark., 2011).

Ülkemizde Yükseköğretimde hemşirelik yüksek lisans eğitimi, Hacettepe Üniversitesi'nde 1968 yılında başlamıştır (Ulusoy, 1998; Aksayan ve Çimete, 2000). Bugün bu programların sayısı hızla çoğalmaktadır. Yüksek lisans programları, tezli ve tezsiz olmak üzere iki şekilde yürütülebilmektedir. Tezli yüksek lisans programının amacı öğrencinin bilimsel araştırma yaparak bilgilere erişme, bilgiyi değerlendirme ve yorumlama yeteneğini kazanmasını sağlamaktır. Bu program toplam yirmi bir krediden az olmamak koşuluyla en az yedi adet ders, bir seminer dersi ve tez çalışmasından oluşur. Tezli yüksek lisans programını tamamlama süresi dört yarıyıldır (YÖK, 1996). Hemşirelikte yüksek lisans programlarının çoğunluğu tezli yüksek lisans programlarıdır.

Tezsiz yüksek lisans programının amacı ise, öğrenciye mesleki konuda derin bilgi kazandırmak ve mevcut bilginin uygulamada nasıl kullanılacağını göstermektir. Bu program toplam otuz krediden az olmamak koşuluyla en az on adet ders ile dönem projesi dersinden oluşur. Tezsiz yüksek lisans programını tamamlama süresi en fazla altı yarıyıldır (YÖK, 1996). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı (ABD), Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD, Hemşirelik Esasları ABD, İç Hastalıkları Hemşireliği ABD ile İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelikte Yönetim ABD mevcut tezsiz yüksek lisans programlarından birkaçıdır (MÜSBE, 2011; İÜSBE, 2011).

Doktora Eğitimi

Yükseköğretimde hemşirelik doktora eğitimi de, Hacettepe Üniversitesi'nde 1972 yılında başlamıştır (Ulusoy, 1998; Aksayan ve Çimete, 2000). Hemşirelikte doktora programının amacı, öğrenciye bağımsız araştırma yapma bilimsel olayları geniş ve derin bir bakış açısı ile irdeleyerek yorum yapma ve yeni sentezlere ulaşmak için gerekli adımları belirleme yeteneği kazandırmaktır. Doktora programı, yüksek lisans derecesi olan öğrenciler için toplam yirmi bir krediden az olmamak koşuluyla en az yedi adet ders, yeterlik sınavı, tez önerisi ve tez çalışmasından oluşur. Lisans derecesi ile kabul edilmiş öğrenciler için de en az 42 kredilik on dört adet ders, yeterlik sınavı, tez önerisi ve tez çalışmasından oluşur¹ (YÖK, 1996).

SONUÇ

Ülkemizde yükseköğretimde hemşirelik eğitimi başladığı 1955 yılından beri son elli altı yıl içinde önemli bir mesafe kaydetmiştir. Türkiye üniversite düzeyinde temel hemşirelik eğitimi verilen beş Avrupa ülkesinden biridir (Thobaben ve ark., 2005). Son yıllarda hem lisans düzeyinde, hem de yüksek lisans düzeyinde hemşirelik eğitimi veren birimler hızlı bir şekilde artmıştır. Bu artış eğitimin kalitesini olumsuz etkileyebilecek öğretim elemanı, alt yapı yetersizliği gibi koşulları ortaya çıkarabilecektir. Eğitimin niteliğini iyileştirebilmek için bu olumsuz koşulların oluşmasını engellemek ya da ortadan kaldırmak için tedbirler alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akdemir, N., Özdemir, L., & Akyar, İ. (2011). Türkiye'de mezuniyet sonrası eğitim kapsamında iç hastalıkları hemşirelik eğitiminin durumu. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(1), 50-58.
- Aksayan, S., & Çimete, G. (2000). Nursing education and practice in Turkey. *Journal of Nursing Scholarship; Second Quarter*, 32 (2), 211-212.
- Atalay, M. (1996). *Lisans iyileştirme çalışmaları raporu*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Atatürk Üniversitesi - Uzaktan Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin Hemşirelik Lisans Tamamlama (HELİTAM) programı. Erişim: 26 Kasım 2011, http://atauzem.atauni.edu.tr/UserFiles/file/sss_080210.pdf.

¹19 Ağustos 2003 tarihinde 25179 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan Yönetmelikle Değiştirilen Şeklidir.

- Bahçecik, N., & Alpar, Ş. E. (2009). Nursing education in Turkey: From past to present. *Nurse Education Today*, 29, 698–703.
- Bayık, A. (1991). Ülkemizde hemşirelik eğitiminin gelişimi ve öğretime ilişkin sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7(3), 29–40.
- İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (IUSBE) (2011). *Hemşirelik yüksek lisans, doktora programları*. Erişim: 26 Kasım 2011, <http://www.istanbul.edu.tr/enstituler/saglik/akademik.php?id=8>.
- Ketefian S., Davidson, P., Daly, J., Chang, E., & Srisubhan, W. (2005). Issues and challenges in international doctoral education in nursing. *Nursing and Health Sciences*, 7(3), 150–156.
- Kocaman, G. (2004). Türkiye’de Hemşirelik Eğitim Sorunları ve Çözüm Arayışları. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, Özel Baskı (Genişletilmiş 2004 Baskısı), 119–150.
- Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (MÜSBE) (2011). *Hemşirelik yüksek lisans, doktora programları*. Erişim: 26 Kasım 2011, <http://saglik.marmara.edu.tr/index.php?sayfa=67>.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). (2008). “2008–ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu” Yüksek Öğretim Programları. Erişim: 26 Kasım 2011, (ftp://dokuman.osym.gov.tr/2008/2008_OSYS_TERCIH_KILAVUZU/6_tablo4excel.xls).
- Ökdem, Ş., Abbasoğlu, A., Doğan, N. (2000). Hemşirelik tarihi, eğitimi ve gelişimi. *Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Yıllığı*, 1(1), 5–11.
- ÖSYM. (2009). “2009–ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu” Yüksek Öğretim Programları. Erişim: 26 Kasım 2011, ftp://dokuman.osym.gov.tr/2009/2009_OSYS_TERCIH_KILAVUZU/tablo4.pdf.
- ÖSYM. (2010). “2010–ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu” Yüksek Öğretim Programları. Erişim: 26 Kasım 2011, ftp://dokuman.osym.gov.tr/2010/2010_OSYS_TERCIH_KILAVUZU/2010_OSYS_Tablo4.pdf.
- ÖSYM. (2011). “2011–ÖSYS Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu” Yüksek Öğretim Programları. Erişim: 26 Kasım 2011, <http://www.osym.gov.tr/dosya/1-57952/h/2011tablo4-2172011.pdf>.
- Özdağ, N. (2004.) *Hemşirelik araştırmalarının önemi ve gelişimi (pp 135-139)*. II. Ulusal Hemşirelikte Araştırma Sempozyumu Araştırma Kültürü Ve Hemşirelik Neredeyiz? Ankara: HEMAR-G Derneği, Odak Ofset.
- Şentürk, S. (2006). *Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı Tarihçesi (1956-2006) ve Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu* (ss. 10-17). İstanbul: Birmat Matbaacılık.
- Thobaben, M., Roberts, D. A., & Badır, A. (2005). Exploring nursing education in the people’s Republic of China, Japan and Turkey. *Contemporary Nurse*, 19 (1–2), 5–16.
- Ulusoy, M. F. (1998). Türkiye’de Hemşirelik Eğitiminin Tarihsel Süreci. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(1), 1–8.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (1996). *Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği*. Erişim: 26 Kasım 2011, <http://www.yok.gov.tr/uak/yonetmelikler/lusinav.pdf>.
- YÖK. (2008). *Doktorluk, Hemşirelik, Ebelik, Diş Hekimliği, Veterinerlik, Eczacılık ve Mimarlık Eğitim Programlarının Asgari Eğitim Koşullarının Belirlenmesine Dair Yönetmelik*. Erişim: 26 Kasım 2011, <http://www.yok.gov.tr/content/view/981>.